

Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep,
0030 Oslo
postmottak@jd.dep.no

Deres ref: 22/1508

Høring – dokumentoffentlighet i straffesaker

Norsk Redaktørforening (NR) organiserer rundt 780 norske redaktører fra alle typer medier. Ytringsfrihet, informasjonsfrihet, redaksjonell uavhengighet og gode rammevilkår for journalistikken er blant våre hovedarbeidsoppgaver.

Vi viser til høringsbrev av 22. mars d.å, og utredning av professor Ragna Aarli, datert 28. februar 2021, samt til epostutveksling vedr. spørsmål om utsatt høringsfrist, hvor Norsk Journalistlag, på vegne av presseorganisasjonene, ba om utsatt frist til 6. september, en søknad som ble innvilget.

1. Innledning

Norsk Redaktørforening mener utredningen i all hovedsak gir en riktig beskrivelse av dagens rettstilstand og de utfordringer den medfører. Vi støtter videre i all hovedsak de forslag som fremmes, med enkelte unntak som vi omtaler spesielt nedenfor. Vi vil i punkt 3., 4. og 5. drøfte enkelte overordnede problemstillinger, mens vi i punkt 6-10 drøfter de enkelte forslagene kronologisk i samme rekkefølge som utredningen. Vi viser ellers til høringsuttalelsene fra Norsk Presseforbund, Norsk Journalistlag, NRK og Verdens Gang, som vi støtter.

2. Konklusjoner

- Etter NRs syn er det stort behov for lovendringer.
- Både mediene, allmennheten og domstolene har behov for klarere regler for dokumentinnsyn i straffesaker enn hva tilfellet er i dag.
- Utredningen beskriver utfordringene på en god måte, og både analysen og tilnærmingen til regelendringene har etter vårt syn riktig innretning.
- Vi støtter i all hovedsak forslagene om økt innsyn i straffesaker som avsluttes uten domstolsbehandling, men ønsker flere rettigheter direkte inn i lovteksten.

- Vi støtter innføringen av en egen merinnsynsbestemmelse.
- Vi støtter i det alt vesentlige forslagene til lovendringer for innsyn i dokumenter forut for hovedforhandlinger.
- Vi mener det er svært viktig å få innført regler om rett til innsyn i og kopi av dokumentbevis som legges frem for retten.
- Vi mener det er på høy tid at det blir obligatorisk med lyd- og bildeopptak for protokollformål, og at disse også kan gjøres tilgjengelige for mediene.
- Vi støtter i all hovedsak forslagene om tydeligere regler for saksbehandling og klage.
- Vi støtter ikke forslaget om å utvide foto- og opptaksforbudet til å gjelde sivile saker.
- Vi støtter ikke forslaget om å åpne for forbud mot sanntidsreferater.

3. Betydningen av åpenhet i rettspleien – hensynet til personvernet

Rettspleien representerer vår lengste og prinsipielt tydeligste offentlighetstradisjon. I over 1000 år har utgangspunktet vært at ingen kan straffes uten at det er åpenhet om grunnlaget for fellesskapets inngripen overfor enkeltindividets integritet og frihet. I Christian Vs norske lov av 1687 het det at "By-Ting skal holdis af Byfogden offentlig og ikke paa Raadhuus inden lukte Døre".¹

I dag er dette grunnleggende rettssikkerhetsprinsippet nedfelt blant annet i Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 6 nr. 1 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 14 nr. 1. I norsk rett er prinsippet inntatt i Grunnlovens § 100, femte ledd. Formålet med dette prinsipp er blant annet å sikre offentlig kontroll med og mulighet for kritikk av rettergangen.

Begrunnelsene for et slikt prinsipp er flere. Det er for det første et bærende element i rettsstaten. Personer skal ikke fengsles og straffes i det skjulte. Skjulte rettslige prosesser åpner både for rene overgrep og gir større muligheter for feilvurderinger fra rettsapparatet. Innbyggerne må ha muligheter til å skaffe seg kunnskap om og forstå hvorfor utfallet av rettslige prosesser blir som de blir. De må ha tillit til at skyldige blir straffet og at uskyldige går fri. De må ha tillit til at dersom de havner i en rettslig tvist om sine sivile eller økonomiske rettigheter, så blir saken ført slik at resultatet blir i tråd med loven og den alminnelige rettsfølelsen.

Denne kunnskapen er en forutsetning for at innbyggerne også skal kunne fremme kritikk og reise debatt om så vel enkeltavgjørelser i domstolene, som rettssystemet som sådan. Det igjen er en forutsetning for at innbyggerne skal ha tillit til rettssystemet, en av grunnsteinene i en demokratisk rettsstat.

Av disse grunner er det viktig å holde fast ved at utgangspunktet er åpenhet og at alle innskrenkninger må begrunnes og relateres til konkrete tilfeller. I Odelstingsproposisjonen om kildevern og offentlighet i rettspleien er dette beskrevet slik:

¹ Christian den Vs Norske Lov 15. april 1687, Først Bog, Om Retten og Rettens Personer, kap. 3, Art. 1.

«Det er viktig å fastholde utgangspunktet om en offentlig rettergang og bare beslutte innskrenkninger i konkrete tilfeller der dette er nødvendig. Ved konkrete vurderinger av om dørene bør lukkes, offentlig referat forbyes etc, må retten alltid ta i betraktning de prinsipielle hensyn som taler for offentlighet og som lovens hovedregler bygger på. Ved vurderinger av forbud mot offentlig referat kan hensynet til privatlivets fred etter forholdene være tungtveiende, men dette taler normalt sterkere for et referatforbud som omfatter opplysninger som kan røpe noens identitet, enn for et forbud mot å gjengi sakens substans.»² (vår understrekning).

I forarbeidene til Grunnlovens § 100 presiseres følgende:

En grunnlovsbestemmelse er ment å virke over tid og under skiftende samfunnsforhold. Det tilsier en viss tilbakeholdenhet med å grunnlovsfeste mer detaljert det som måtte følge av yttergrensene for åpenhet etter dagens lovgivning. Departementet vil likevel understreke at en grunnlovsfesting av offentlighetsprinsippet, sammen med en grunnlovsfesting av infrastrukturkravet, bør stå som en permanent oppfordring om å arbeide for en størst mulig grad av åpenhet i den lovgivningen som til enhver tid gjelder. Departementets synspunkter i det følgende bygger på disse utgangspunktene." (vår understrekning)³

I høringsbrevet av 22. mars heter det blant annet at:

«Høringsinstansene bes særskilt å uttale seg om forslagene ivaretagelse av hensynet til personvern, fornærmedes prosessuelle stilling og hensynet til en effektiv etterforskning og gjennomføring av saken i rettsapparatet.»

Det er ingen tvil om at åpenhetsprinsippet i rettspleien i visse sammenhenger utfordrer grensene for hva både jussen og den alminnelige rettsfølelsen i mange sammenhenger vil oppfatte som privat og personlig. Dette er et dilemma rettspleien har levd med i alle år. Generelt er det vel riktig å si at det klassiske personvernet i vårt samfunn har styrket seg de siste årene; ikke minst har bevisstheten rundt det litt runde begrepet personvern økt. Det er viktig at generelle ønsker om å ivareta og styrke personvernet ikke bidrar til å hindre at vi får tydeligere regler for offentlighet i rettspleien. Det vil i så fall svekke rettssikkerheten og rettsstaten.

Det er utvilsomt slik, og må være slik, at tersklene for hvilke opplysninger som beskyttes av personvernregler i mange sammenhenger vil måtte være annerledes i strafferettspleien enn for eksempel i forvaltningen. Typiske eksempler på dette er sedelighetsaker eller saker om vold og overgrep i nære relasjoner. Bøhn omtaler dette slik i sin kommentarutgave til domstolloven:

«Som utgangspunkt vil enhver reportasje fra rettsaker, særlig straffesaker av alvorlig art, innebære at privatlivets fred utsettes for inngrep, ettersom det som regel vil være en del personer som kjenner saken og de involvertes identitet, og dermed gjennom

² Ot. Prp. Nr 55 (1997-1998) Om lov om endringer i rettergangslovene m m (kildevern og offentlighet i rettspleien, punkt 4.1, side 48.

³ St.meld. nr. 26 (2003 – 2004) side 143

rettsreferatene vil få opplysninger av privat eller sensitiv art som de kanskje ikke kjente fra før, selv om referatet er anonymisert. Dette vil i praksis være et nødvendig onde i forbindelse med offentlighet. Her vil de hensyn som taler for offentlighet vanligvis veie tyngre ved rettens avgjørelse av spørsmålet om referatforbud enn den negative effekten av at personlige opplysninger blir kjent i et visst omfang av personer som av særlige grunner kan identifisere vedkommende».⁴

I en voldtektssak hvor det var spørsmål om åpne/lukkede dører og begrensninger i referatadgangen heter det i Borgarting lagmannsretts kjennelse:

«Det må antas at i så å si alle sedelighets saker vil fornærmede oppleve det som en belastning, og ofte en stor belastning, "å skulle stå i saken". I noen saker med voksne fornærmede, vil vedkommende være sterk nok til å overvære hele forhandlingen, mens i andre saker vil fornærmede avstå fra å være til stede etter sin egen og tiltaltes forklaringer.»

Vi mener dette er et helt sentrale poenger når hensynet til personvern skal veies opp mot hensynene bak prinsippet om åpenhet i rettspleien.

4. Behovet for lovendringer

Behovet for lovendringer på området er åpenbart.

I likhet med en rekke andre instanser, inkludert medieorganisasjonene, peker utredningen på den utfordringen det ligger i at regelverket som i dag regulerer innsyn i strafferettsdokumenter – og strafferettspleien generelt – er spredt på en rekke lover og forskrifter. Som det helt riktig understrekes er regelverket *fragmentert og vanskelig tilgjengelig*. I seg selv representerer det et rettssikkerhetsproblem for allmennheten. Det er vanskelig å vite hvilke rettigheter man har, enten det er som borger eller som part i en sak. For de redaktørstyrte mediernes del innebærer det betydelige utfordringer med hensyn til å kunne gjøre en journalistisk jobb med å rapportere, overvåke og kritisk granske saker som behandles i rettsapparatet. Et regelverk som, etter vårt syn, i utgangspunktet er *mer restriktivt* enn de overordnede prinsippene skulle tilsi, håndheves av aktører som – ofte i frykt for å gjøre feil eller som utslag av ren usikkerhet – velger å *tolke* reglene enda mer restriktivt. Vi ser jevnlig eksempler på det som fremstår som svært vilkårlig praksis både hos domstoler og hos politi/påtalemyndighet med hensyn til tolkning og praktisering av regelverket.

På toppen av dette kommer det ubestridelig faktum at reglene fremstår som skrevet for en annen tid, og for en annen teknologi enn den som nå benyttes.

I sum gjør dette at mulighetene for dokumentinnsyn og den mulighet for myndighets- og maktkontroll som det åpner for, har langt dårligere vilkår i rettspleien enn i forvaltnings-

⁴ Bøhns kommentarutgave til domstolloven, 2. utgave 2013, s 563.

messige og politiske prosesser. Det mener vi er svært uheldig, og det har også bidratt til uheldige utslag.

For drøyt femten år siden mottok daværende justisminister Knut Storberget en rapport fra det såkalte Mæland-utvalget, ledet av professor Henry John Mæland⁵. Utvalget og rapporten var et resultat av den justismordet på Fritz Moen.

I forbindelse med overleveringen av rapporten uttalte Storberget til Aftenposten⁶:

«Jeg mener situasjonen krever mer åpenhet, og det må bli lettere å kunne ettergå og kontrollere politiets arbeid. Jeg er derfor nå åpen for å innføre den svenske ordningen, der allmennheten kan få innsyn i straffesaksdokumentene når tiltale tas ut. Jeg vil også vurdere hvordan offentligheten kan gis bedre innsyn i løpende saker».

Førstestatsadvokat Knut H. Kallerud hos Riksadvokaten uttalte i samme sak:

«Dette er en problemstilling som vi over lang tid har ment bør utredes, og det av et bredt sammensatt utvalg. Fra Sverige rapporteres det at man ikke har problemer med ordningen. Allerede det gir en god grunn til å se nærmere på den.»

Etter det har lite skjedd. Straffeprosessutvalget berører disse problemstillingene i sin utredning fra 2016:

«Tungtveiende samfunnsmessige hensyn, og da særlig pressens behov for å kunne kontrollere rettspleien, taler etter utvalgets syn for at terskelen for å gi innsyn i straffesaks materiale senkes noe, såfremt det ikke vil kunne skade den videre behandlingen av saken.»⁷

Utvalget peker samme sted på at disse spørsmålene bør utredes videre:

«Offentlighet i rettergangen generelt, og spørsmålet om rett til innsyn i opplysninger i straffesaker spesielt reiser viktige problemstillinger knyttet til personvern, ytrings- og informasjonsfrihet, pressens rolle mv. Utvalgets sammensetning og øvrige forutsetninger har vært til hinder for en inngående drøftelse av emnet, som kunne fortjene en særskilt utredning der blant annet pressen og Datatilsynet er representert.»

Det vi nå har fått er en enpersons-utredning. Til gjengjeld er det en utredning som – etter vår mening – svarer godt på mange av de utfordringene dagens regelverk medfører.

5. De redaktørstyrte medienes særskilte stilling

Norske redaktørstyrte medier har en rekke særrettigheter når det kommer til innsyn i rettspleien. Utredningen foreslår å videreføre disse, samtidig som det foreslås enkelte nye særretter.

⁵ NOU 2007:7 – Fritz Moen og norsk strafferettspleie

⁶ Aftenposten 2. juli 2007

<file:///C:/Users/ArneJensen/Downloads/Storberget.%20aftenposten%202.juli%202007.pdf>

⁷ NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov – punkt 12.4.4.

Norsk Redaktørforenings prinsipielle standpunkt har alltid vært at innsynsretten i både forvaltning, politikk og rettsvesen i størst mulig grad bør være lik for alle. Samtidig er det lange tradisjoner for at pressen er gitt visse særrettigheter. Det innebærer ikke at allmennhetens rett innskrenkes, men at pressen rettigheter utvides, slik at pressen

- a) kan få lettere tilgang til informasjon som isolert sett ikke er taushetsbelagt eller unntatt fra offentlighet eller
- b) kan få tilgang til informasjon som allmennheten ikke skal ha tilgang til overhodet.

I rettsvesenet materialiserer dette seg typisk gjennom egne pressesider på domstol.no, adgang til å være til stede i rettsalen selv om dørene lukkes for allmennheten og tilgang til rettsavgjørelser som er belagt med restriksjoner når det gjelder offentlig gjengivelse.

Disse særrettene er begrunnet med de redaktørstyrte mediene særlige stilling og funksjon i samfunnet. En sentral referanse i så måte er forarbeidene til den såkalte Medieansvarsloven⁸, hvor det i proposisjonen til Stortinget blant annet heter:

*«Departementets hovedmål med lovforslaget er å understøtte de redaktørstyrte journalistiske mediens rolle som garantister for en åpen og opplyst offentlig samtale, jf. infrastrukturkravet i Grunnloven § 100 sjette ledd og regjeringens mediepolitiske mål».*⁹

Og videre, samme sted:

«Utviklingen har gjort det enda viktigere enn før å støtte opp under de redaktørstyrte journalistiske mediene, som drives etter etablerte presseetiske og publisistiske regler og som kan fungere som troverdige alternativ og kritiske korrektiv til strømmen av uredigert kommunikasjon. Lovforslaget bygger på at det fortsatt går et grunnleggende skille mellom de redaktørstyrte journalistiske mediene og annen informasjons- og nyhetsdeling på elektroniske plattformer, som for eksempel sosiale medier, private blogger og nettsider til private bedrifter og offentlige tjenester».

Den ferskeste referansen er Ytringsfrihetskommisjonen¹⁰ som også peker på både pressens og allmennhetens behov, men fremhever pressen spesielt, med henvisning til Aarlis utredning:

«Utredningen om dokumentinnsyn i straffesaksdokumenter fra 2021 inneholder flere forslag som vil bidra til å styrke retten til innsyn i politiets straffesaksdokumenter, både for allmennheten og for representanter som utøver særlige kontrollfunksjoner. Det er viktig at denne utredningen følges opp raskt. Kommisjonen vil særlig stille seg bak følgende forslag og innspill:

Det bør gjenspeiles i lovverket at pressen og andre som utøver kontrollfunksjoner, har en utvidet og særlig rett til innsyn. En videreføring av dagens system med deling av dokumenter på domstol.no, er en naturlig konsekvens av dette, også at det utredes en tilsvarende løsning for deling av påtaledata.»

⁸ Lov om redaksjonell uavhengighet og ansvar i redaktørstyrte journalistiske medier.

⁹ Prp. 31 L (2019-2020) punkt 1.1, side 5.

¹⁰ NOU 2022:9

Ved de domstolene hvor aktørene er godt innforstått med disse hensynene og hvordan regelverket fungerer er det få, om noen problemer knyttet til mediens særretter. I en rekke kjennelser knyttet til både tilstedeværelse bak lukkede dører og tilgang til rettsavgjørelser med begrensninger i adgang til offentlig gjengivelse, vises det til de redaktørstyrte mediens etiske og faglige forpliktelser, blant annet forankret i Vær Varsom-plakaten.

Som eksempel nevner vi Borgarting lagmannsretts kjennelse fra 17. mai 2021¹¹ hvor lagmannsretten slutter seg til tingrettens vurdering i spørsmålet om mediens tilstedeværelse og referatadgang i en sak som gikk for lukkede dører:

«Mediedekning vil imidlertid være en tilleggsbelastning for tiltalte. Dette betyr at mediene må ta hensyn til at tiltalte bare er 16 år, og dette krever særlig varsomhet. Retten har ingen grunn til å tro at pressen ikke er varsom med å omtale sensitive opplysninger og forhold som kan identifisere tiltalte, men vil likevel presisere at en tilstedeværelse for media forutsetter at referater fra forhandlingene skjer i samsvar med de presseetiske reglene.» Lagmannsretten slutter seg til denne vurderingen.»

Vi kjenner knapt til tilfeller hvor mediene har brutt med de forutsetningene som domstolene har lagt til grunn i slike saker, eller hvor mediene har brutt med forutsetningene for tilgang til informasjon som ikke er tilgjengelig for allmennheten. Vi mener det ikke er tunge argumenter som taler for at ikke dagens særretter kan videreføres, og også utvides i tråd med forslagene i utredningen. Det vil åpenbart gjøre det enklere for de redaktørstyrte mediene å kritisk kunne dekke det som skjer i rettsapparatet. Dette er også i tråd med internasjonale rettskilders, primært Den europeiske menneskerettsdomstolens (EMD) gjentatte understrekning.

En særlig utfordring er knyttet til avgrensningen av hvem som skal regnes som presse. I utkastet til ny § 29 i straffeprosessloven er dette forankret i Medieansvarslovens virkeområde. Det er et naturlig utgangspunkt. Utfordringen er at det utelukker nyhetsbyråer, som for eksempel NTB. Det mener vi er en helt umulig situasjon, all den tid nettopp NTB vil være en av de hyppigste «brukerne» av de særordninger som etableres for pressen, slik de er i dag. Avgrensningen må derfor utdypes, utover det som følger av medieansvarsloven.

6. Straffesaker som avsluttes uten domstolsbehandling

Vi mener det er avgjørende at det kommer bedre og klarere regler for innsyn i dokumentene i straffesaker som avsluttes uten domstolsbehandling – hvilket altså er flertallet av sakene. Særlig viktig er dette ved henleggelse som gjelder offentlig myndighetsutøvelse eller hvor personer i viktige posisjoner er involvert, men hvor sakene ender med henleggelse eller påtaleunntatelse.

Vi nevner kort to saker som illustrerer denne problemstillingen.

¹¹ 21-070392SAK-BORG/04

I den såkalte Fengslingsvideosaken¹² krevde NRK (med partshjelp fra Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening) utlevering av opptak fra overvåkingskameraer i en avsluttet straffesak. Under en pågripelse ved Oslo legevakt døde en 35 år gammel mann. Saken mot de to politibetjentene som sto for pågripelsen ble henlagt som intet straffbart forhold bevist. Under dissens 3-2 ga Høyesterett NRK rett til kopi av opptakene, i anonymisert form. Saken illustrerer et dilemma for en del av de sakene som aldri kommer til domstolsbehandling: Saker hvor det stilles spørsmål ved myndighetens maktutøvelse blir henlagt av myndighetenes egne organer og dermed langt mindre opplyst enn om de hadde kommet til slik behandling.

I den såkalte Våpendokumentsaken ble lederen for påtaleenheten i Innlandet politidistrikt, tidligere assisterende sjef for Spesialenheten og også tidligere politimester i Vestoppland politidistrikt etterforsket for ulike forhold knyttet til oppbevaring og håndtering av våpen. Saken ble henlagt. Her fikk Verdens Gang delvis innsyn i sakens dokumenter, men like fullt med begrensninger som ikke ville vært gjeldende dersom saken kom til domstolsbehandling. Henleggelsen gir grunn for å stille spørsmål ved om polititjenestemenn blir behandlet annerledes enn andre i saker av denne typen.

Vi er helt enige med det som fremheves i utredningen at det både er av offentlig interesse å få kunnskap om *terskelen for henleggelse*, og – ikke minst – at det er «av offentlig interesse å kunne kontrollere om skjønnsadgangen i reglene misbrukes til å beskytte enkelte personer mot videre straffeforfølgning. Når det ikke foreligger muligheter til innsyn, kan det være vanskelig å vite om borgere faktisk blir behandlet likt.»¹³

I Fengslingsvideosaken vist til ovenfor, avsnitt 70, understreker førstevoterende det dilemmaet som vi påpeker:

«Utgangspunktet må etter dette være at offentlighetens kontroll med strafferettspleien først og fremst ivaretas gjennom allmennhetens og pressens muligheter for å være til stede under selve domstolsbehandlingen. I saker som blir endelig avgjort av påtalemyndigheten vil imidlertid offentlighetshensynet måtte ivaretas på andre måter.»

Det samme poenget er gjentatt av førstevoterende i Våpendokumentsaken:

«Når saken avsluttes uten at det skjer noen behandling i domstolene, kan offentlighetens behov for innsyn i saken og politiets og påtalemyndighetens behandling av den vanskelig ivaretas på annen måte enn gjennom dokumentinnsyn.»¹⁴

Dette er vurderinger vi slutter oss fullt og helt til. Frem til nå har imidlertid ikke dette poenget materialisert seg i håndfaste og praktikable regler, men har derimot vært knyttet til ren velvilje og skjønsmessige vurderinger. Det er på høy tid at lovgiver tar på alvor dette misforholdet i lovgivningen, med hensyn til å realisere prinsippene om åpenhet i rettspleien.

¹² HR-2015-02536-A – Rt-2015-1467

¹³ Ragna Aarlis utredning s 114, høyre spalte.

¹⁴ HR-2021-526-A, avsnitt 62.

Særlig viktig er dette, som det også påpekes i utredningen, når langt de fleste straffesaker faktisk avgjøres uten domstolsbehandling.

Vi støtter på dette grunnlaget fullt ut forslaget om at allmennheten gis rett til innsyn i endelige påtalevedtak om henleggelse, påtaleunntatelse, overføring av sak til konfliktråd og forelegg som klageberettigede er underrettet om, jf. utkastet til straffeprosesslov § 29 b annet ledd bokstav a.

Vi støtter også forslaget om at mediene gis rett til innsyn i innstillingene om påtalevedtak om henleggelse, påtaleunntatelse og forelegg på de samme vilkår som nevnt for påtalevedtak. Dette er etter vårt syn et forslag, som – dersom det innføres – radikalt vil bedre mediernes muligheter for kritisk å ettergå de vurderinger som gjøres i tilfeller hvor saker med etterforskning av personer i ulike maktposisjoner henlegges.

Vi har imidlertid vanskelig for å forstå hvorfor det i forslaget til ny § 20-7 i Påtaleinstruksen er gjort unntak for innsyn i siktedes fødselsnummer. Dette bygger opp under den utbredte misforståelsen at fødselsnumre er sensitiv informasjon, mens det i realiteten er en helt åpen *identifikator* for å kunne skille personer fra hverandre. Utfordringen er at vi enkelte sammenhenger har tillatt fødselsnummeret å fungere som *legitimasjon*, hvilket det altså ikke er ment som. I mange sammenhenger, ikke minst i journalistikken, er fødselsnummeret helt nødvendig for å kunne skille personer fra hverandre og dermed unngå misforståelser og feilinformasjon. Vi mener derfor at dette unntaket bør fjernes, i det minste overfor representanter for de redaktørstyrte mediene.

I utredningen foreslås det å innføre nye bestemmelser om rett til innsyn, adgang til merinnsyn og gjennomføring av innsyn for allmennheten i påtaleinstruksen. Dette «for å klargjøre handlingsrommet for å gjøre unntak fra taushetsplikten for dem som skal gi innsyn.»

I likhet med flere andre høringsinstanser mener vi imidlertid at mediernes rett til innsyn i innstillinger om påtalevedtak bør fremgå direkte av lovteksten i § 29b. Slik dette nå er utformet er det manglende samsvar mellom forslaget til § 29b og forslaget til endringer i påtaleinstruksen. Det vil kunne skape forvirring og uklarhet.

I likhet med Norsk Presseforbund støtter vi NRKs forslag om at ettårs-begrensningen i forslaget til ny § 29 c (b) i spørsmål om innsyn i påtalevedtak og innstillinger til påtalevedtak ikke bør gjelde for de redaktørstyrte mediene. Det er åpenbart at det i mange journalistiske sammenhenger vil være svært viktig å kunne gjøre seg kjent med påtalevedtak og innstillinger som er eldre enn ett år.

Vi støtter for øvrig også Norsk Journalistlags merknad når det gjelder spørsmål om innsyn i avhør. Dette bør primært fremgå direkte av lovteksten.

7. Særlig om forslag om en egen merinnsynsbestemmelse

I utredningen foreslås det en ny merinnsynsbestemmelse i straffeprosesslovens § 29e. Det er et forslag vi støtter fullt ut. Ifølge utredningen vil dette blant annet gi «et mer forutberegnelig grunnlag for vurderinger av begjæringer om innsyn i andre dokumenter i straffesaker som avsluttes uten domstolsbehandling.» Det er utvilsomt korrekt. Vi har ikke per i dag en egen merinnsynsbestemmelse for straffesaksdokumenter. Dette til tross for at den internasjonale rettsutviklingen, som Norge er forpliktet på, har avklart at visse aktører (typisk pressen) i visse sammenhenger vil ha et krav på innsyn i dokumenter, med utgangspunkt i Den europeiske menneskerettskonvensjonens (EMK) artikkel 10, selv om nasjonal lovgivning ikke gir noen umiddelbar rettighet.

Vi er derfor tilfredse med at det i forslaget legges opp til at merinnsynsvurderingen skal ta utgangspunkt i de kriteriene som Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har trukket opp i sin storkammeravgjørelse *Magyar HelsinkiBizottság mot Ungarn* (klagesak nr 18030/11), med hensyn til hva som skal til for at et krav om innsyn skal ansees beskyttet av EMK artikkel 10. I likhet med Norsk Presseforbund stiller vi oss imidlertid undrende til at det ikke resulterer i at merinnsynsbestemmelsen blir gjort til en pliktbestemmelse, så fremt ikke vilkårene i EMK artikkel 10, andre ledd er oppfylt.

Vi viser også til hva Ytringsfrihetskommisjonen har sagt om dette, med hensyn til merinnsynsregelen i offentleglova, altså for innsyn i forvaltningens dokumenter:

“Kommisjonen foreslår å endre bestemmelsen om merinnsyn fra dagens kanbestemmelse til å bli en plikt til å utøve merinnsyn når hensynet til offentlig innsyn veier tyngre enn behovet for unntak. I kommisjonens forslag til ny merinnsynsbestemmelse konkretiseres interesseavveiningen ved hjelp av terskelkriteriene for informasjonskrav som EMD har lagt til grunn gjennom praksis”.¹⁵

Og i likhet med Norsk Presseforbund og Norsk Journalistlag vil også vi vise til NRK og presseorganisasjonenes eget forslag til innsynsbestemmelse, fremmet i forbindelse med høringen av NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov:

«Dersom media ber om innsyn i sakens opplysning, skal det gis innsyn med mindre det foreligger lovhjemmel for å nekte innsyn og tvingende samfunnsmessige hensyn taler mot å gi innsyn. I vurderingen av om innsyn skal gis, skal det særlig tas hensyn til sakens allmenne interesse.»¹⁶

Det er vesentlig at vi ikke får en merinnsynsbestemmelse som kommer i strid med EMD-retten. Dette bør tydeliggjøres i merknadene, slik at bestemmelsen får riktig og tiltenkt effekt, og på riktige premisser. Primært bør dette gjøres gjennom at i selve lovteksten tydeliggjøres at dette er en pliktregel, dersom visse vilkår er oppfylt. Subsidiært bør dette tydeliggjøres i merknadene, slik at disse kan danne grunnlag for veiledning overfor dem som skal praktisere bestemmelsen.

¹⁵ NOU 2022:9, punkt 11.8.2.3

¹⁶ <file:///C:/Users/ArneJensen/Downloads/Straffeprosessloven.H%C3%B8ringsuttalelse.190617.pdf>

Vi viser for øvrig på dette punktet om merinnsyn særlig til uttalelsene fra Norsk Journalistlag og NRK, som begge har meget grundige behandlinger av spørsmålet, og hvis vurderinger vi slutter oss fullt og helt til.

8. Straffesaker som blir behandlet i domstolene – forut for hovedforhandling

Innsyn i straffesaksdokumenter forut for domstolsbehandling vil i mange sammenhenger være en avgjørende faktor for at de redaktørstyrte mediene skal kunne gjøre sin jobb med kritisk å overvåke politiets og påtalemyndighetenes arbeid. Derfor er det også viktig at reglene gjøres klarere og mer i tråd med det som er anbefalt praksis enn hva vi i mange tilfeller ser i dag.

a) Siktelser

I utredningen problematiseres spørsmålet om rett til innsyn i siktelser med det utgangspunkt at en «siktelse» kan være ulike typer dokumenter («arbeidssiktelse», «foreløpig siktelse», «endelig siktelse»), jfr utredningen punkt 13.2.1. Det konkluderes med at «Det er av flere grunner lite hensiktsmessig å knytte rettigheter til innsyn til begrepet siktelser.» Det vises til at «siktelser opptrer i ulike sammenhenger og former», jfr punkt 13.2.4.

Vi anerkjenner de utfordringene Aarli peker på. Vi er imidlertid engstelige for at den tilbakeholdenheten det her legges opp til vil kunne medføre en mer restriktiv praksis fra politi og påtalemyndighet enn i dag. Samtidig mener vi det i stor grad bør være mulig å løse de avgrensningsspørsmålene som Aarli reiser. For å avskjære mot det som fremstår som arbeidsdokumenter for politi og påtalemyndighet bør det være mulig å slå fast at representanter for de redaktørstyrte mediene som hovedregel har krav på innsyn i:

- Endelige siktelser
- Siktelser som danner grunnlag for bruk av tvangsmidler
- Forslag om tilståelsesdom

Videre bør det i forarbeidene tydeliggjøres at en endring av hovedregelen for visse typer siktelser ikke er ment å innskrenke den muligheten som i dag finnes for å gi opplysninger fra for eksempel foreløpige siktelser. Politiregisterforskriftens bestemmelse i § 9-9, sjettedde ledd om at det «skal vises varsomhet med utlevering av for detaljerte opplysninger om foreløpige siktelser», har nødvendigvis som utgangspunkt at det *kan* gis informasjon fra slike siktelser. Her som ellers vil de generelle hensyn til allmenn interesse og medienes særskilte rolle måtte bli viktige elementer i vurderingen.

b) Oppnevning av forsvarer

Vi støtter forslaget i § 29 b, annet ledd, bokstav d) om å innføre en rett for de redaktørstyrte mediene til innsyn i «*beslutninger om oppnevning av forsvarer, bistandsadvokat, tolk og sakkyndig som den beslutningen er underrettet om.*» Dette vil være nøkkelopplysninger for journalister som skal jobbe med straffesaker i forkant av hovedforhandlingen, og i mange tilfeller viktige kilder for å kunne gi saken en bredest mulig dekning. Utredningen påpeker at også her, som for andre rettsavgjørelser hvor mediene gis utvidet innsyn, så vil de

redaktørstyrte mediene være forpliktet på et etisk grunnlag, og dessuten være godt trent i å håndtere også sensitive opplysninger.

c) Andre tvangsmidler enn varetekt

Politiets bruk av tvangsmidler er av stor allmenn interesse, både på makro- og mikronivå. Det dreier seg om myndighetenes inngripen i både juridiske og fysiske personers integritet, og bør som sådan omfattes av størst mulig grad av åpenhet. I dag er det ingen overgripende hovedregel om innsyn i rettslige beslutninger om bruk av tvangsmidler. Det mener vi er åpenbart uheldig. For at ikke praksis, også på dette området, i for stor grad skal avhenge av skjønsmessige vurderinger foretatt av enkelte tjenesteperson, støtter vi Aarlis forslag i utredningens punkt 13.4.4:

«Hovedregelen bør være at når retten treffer slike avgjørelser som er grunnlagt, og den avgjørelsen er rettet mot er gjort kjent med avgjørelsen, blir avgjørelsen offentlig.»

d) Varetektsfengsling

Innsyn i fengslingskjennelser har i mange år vært et problematisk område, fordi det ikke har vært tydelige rettsregler som regulerer innsynet, og – i kombinasjon med dette – fordi praksis ved ulike dommerembeter har vært forskjellig. De siste årene har vi i større grad sett imøtekommenhet fra domstolenes side. Like fullt mener vi det er stort behov for å få kodifisert det som i stadig større grad er praksis.

Vi støtter derfor forslaget i § 29a, annet ledd, bokstav b) om å innføre en rett til innsyn i fengslingskjennelser for representanter for de redaktørstyrte mediene. Vi mener imidlertid at de unntakene som er listet opp bør tas ut. Dersom det ikke bare innebærer at domstolene har en *mulighet* for å nekte innsyn, men oppfatter det som om det i slike tilfeller *skal* gjøres unntak, så vil det i realiteten kunne innebære en innstramming av det som er dagens praksis. Vi mener det her, som ved andre rettsavgjørelser, bør være slik at mediene får kopi av kjennelsene, men at det eventuelt nedlegges forbud mot offentlig gjengivelse av opplysninger som for eksempel kan skade etterforskningen.

e) Skjult informasjonsinnhenting

Etter NRs syn har det i lang tid vært et problem at ikke allmennheten i større grad får innsyn i politiets bruk av skjult informasjonsinnhenting. I likhet med bruk av tvangsmidler, er dette alvorlige inngrep i enkeltpersoners integritet. Da bør også kontrollmulighetene være så gode som mulig. Aarli argumenterer langs disse linjer, men uten å konkludere med et forslag til en lovbestemmelse som gir rettigheter på området. Vi støtter derfor Norsk Journalistlags forslag om at det utformes en egen innsynsbestemmelse for mediene, med det klare formål å styrke etterkontrollen på dette området.

f) Tiltalebeslutning

Vi er fornøyde med at medienes rett til innsyn tydeliggjøres og foreslås flyttet til straffeprosessloven. Vi støtter også den innstramningen i vilkårene for å gjøre unntak, slik at det ikke lenger er adgang til å gjøre unntak på bakgrunn av en høyst usikker prognose

vedrørende muligheten for at saken helt eller delvis kan bli ført for lukkede dører, men at det kun er rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed makt som kan begrunne unntak.

Derimot støtter vi ikke forslaget om at innsynsretten først skal gjelde fra det tidspunkt saken er berammet for domstolen. Det vil i svært mange saker vanskeliggjøre en løpende nyhetsdekning og også vanskeliggjøre mediernes muligheter for å rette et kritisk blikk mot en pågående etterforskning.

g) Berammingslister og berammingsbrev

Vi støtter forslaget om å videreføre dagens system, slik at mediene har tilgang på berammingslister med noe mer informasjon enn de listene som ligger åpne for publikum. Vi støtter også forslaget om innsyn i såkalte berammingsbrev. Det vil kunne være ressurs sparende både for domstolene og for mediene.

h) Bevisoppgave

Bevisoppgaven er et viktig dokument for medier som skal dekke en hovedforhandling. Vi støtter derfor forslaget i § 29a, annet ledd bokstav f) slik at denne retten – for mediernes del – slås uttrykkelig fast i loven. Det vil i så fall bringe loven i samsvar med det som i all hovedsak er anbefalt fra så vel Dommerforeningen¹⁷ som Riksadvokaten¹⁸.

i) Hjelpedokumenter

I utredningen foreslås det innført en ny hovedregel i § 29a, første ledd, bokstav c) som innebærer at enhver vil ha rett til innsyn i såkalte hjelpedokumenter som benyttes i offentlige hoved- og ankeforhandlinger. Vi støtter dette forslaget. Det vil bringe rettstilstanden i straffesaker på linje med de gjeldende regelen for sivile saker, jfr tvistelovens § 14-2 nr 2 bokstav d), samt med anbefalinger fra Dommerforeningens mediehåndbok, s 73. Hjelpedokumenter er svært nyttige hjelpemidler for journalister som følger særlig omfattende og kompliserte rettsaker. Praksis ved domstolene er i dag høyst varierende. Derfor imøteser vi en tydelig lovfesting av dette prinsippet.

j) Beslutninger om å nekte anke fremmet

Utredningen foreslår i utkastet til § 29a, første ledd, bokstav d) å gi enhver rett til innsyn i beslutninger om å nekte anke fremmet. Innsynet vil gjelde både for lagmannsrettene og for Høyesterett. Vi støtter dette forslaget. Som det pekes på i utredningen har den såkalte silingsadgangen som ble innført i 2020 blitt hyppig brukt av de høyere rettsinstanser. Det representerer en utfordring for rettsstaten, særlig dersom det ikke er mulig å ettergå disse avgjørelsene. Derfor er det viktig både for allmennheten, men ikke minst for mediene, å kunne få innsyn i beslutninger som i realiteten avskjærer muligheten for domfelte til å få sin sak prøvet for en høyere rettsinstans.

¹⁷ Dommerne og mediene, Fagbokforlaget, 3. utgave 2012, side 73, punkt 7.4.3.2.

¹⁸ Riksadvokatens rundskriv 3/201, punkt 6.4.

9. Saker som blir behandlet for domstolene – under hovedforhandlingen

Vi er svært fornøyde med at det nå legges frem forslag til tydeligere og praktikable regler for mediernes innsyn i dokumenter knyttet til hovedforhandlingene i straffesaker. I enda større grad enn i sivile saker – hvor det har eksistert slike regler i flere år – er det i straffesaker et åpenbart behov for mediene å kunne få innsyn i dokumentasjon knyttet til rettsforhandlingene.

a) Dokumentbevis fremlagt for retten

Etter vårt syn er tiden overmoden for å få innført en regel som gir mediene rett til innsyn i dokumentbevis som har vært fremlagt i offentlig hoved- og ankeforhandling, jfr utkastets § 29a, andre ledd, bokstav g, på samme linje som i sivile saker. Som det påpekes i utredningen, punkt 14.2.4:

«...er det liten tvil om at kontrollhensyn gjør seg sterkere gjeldende i straffesaker enn i sivile saker. Det er nettopp ved illeggelse av straff at staten demonstrerer sitt maktmonopol. Offentlighetsprinsippet – tilstedeværelsen av det sivile samfunns kontrollerende blikk – har sin sterkeste begrunnelse nettopp i straffesakene.»

Norske rettsmøter bygger på umiddelbarhetsprinsippet og muntlighetsprinsippet. Dommerne får presentert det samme bevismaterialet som tilhørerne (forutsatt at rettsmøtet er åpent). Dommerne vil imidlertid ha tilgang til utdrag med skriftlige kopier av mye av det som er presentert i retten. Mediene og allmennheten må derimot bygge på det man har klart å notere eller på andre måter (ved f eks privat opptak) har fått med seg av det som er dokumentert muntlig, også i de tilfeller at det dreier seg om opplesning fra dokumenter eller fremvisning av materiale på skjerm i rettslokalet.

Vi mener utredningen forklarer og argumenterer for hvorfor det er fornuftig å innføre en regel om innsyn for mediene i bevis som har fremlagt for retten. Det vil åpenbart bidra til å kvalitetssikre journalistikken og rettsreferatene, dersom journalistene ikke alene er henvist til sine egne notater, basert på muntlige innlegg og høytlesning i retten.

Det finnes noen eksempler på at Høyesterett, i mangel av nasjonale regler som gir rett til innsyn i dokumenter knyttet til hovedforhandlingene i straffesaker, har forankret en slik rett direkte i EMK artikkel 10. Treholtinnsynssaken¹⁹, Legevaktvideosaken²⁰ og Våpendokumentetsaken²¹ er eksempler på dette. For øvrig er det et poeng at det er påtalemyndigheten som i dag avgjør spørsmål om innsyn i og kopi av bevis fremlagt i straffesaker. Her er praksis høyst varierende, og vi er derfor fornøyde med at regelen for dette foreslås lovfestet og at det er foreslått at domstolene avgjør spørsmål om innsyn.

¹⁹ Rt. 2014 s374

²⁰ Rt 2015, s 1467

²¹ HR-2021-526-A

Vi viser for øvrig til Norsk Presseforbunds gjennomgang av dette spørsmålet, samt til Norsk Journalistlags påpekning av at det ikke kan stå at man ikke skal vurdere innsyn i bevis som inneholder taushetsbelagte opplysninger.

Vi mener for øvrig, som Aarli, at det er all grunn til å stille spørsmål ved om straffeutskrifter bør inngå blant dokumenter som arkiveres særskilt og dermed unntas fra innsyn. Etter vårt syn er svaret på det spørsmålet åpenbart: Straffeutskrifter bør som utgangspunkt være gjenstand for innsyn og kunne legges ut på lukkede pressesider. Dette er i mange sammenhenger viktig dokumentasjon ved større, undersøkende journalistiske prosjekter.

b) Rettsavgjørelser

Vi mener det er på høy tid å få kodifisert retten til innsyn i rettsavgjørelser på en tydelig måte. Vi støtter forslaget om å fjerne det vi oppfatter som en foreldet og svært ufornuftig begrensning på fem år når det gjelder innsynsretten i tidligere rettsavgjørelser. Vi mener det er en allmenn rett å kunne orientere seg i eldre rettsavgjørelser. I tillegg har naturlig nok de redaktørstyrte mediene en særlig interesse av å få tilgang til dette materialet. Det finnes en rekke eksempler på at nettopp innsyn i rettsavgjørelser som er eldre enn fem år vil kunne være viktig for mediene, i noen tilfeller for å ettergå gamle saker, i andre tilfeller for å kunne se på rettsutvikling over tid eller spesielle fenomener eller saksområder.

Vi støtter derimot ikke forslaget om aidentifisering som lanseres i utkastets § 29b, femte ledd, sist setning:

«På lukket nettsted for pressen kan direkte identifiserende opplysninger om fornærmede og vitner være fjernet».

Dette er opplysninger som det i mange tilfeller vil være vesentlig å få tilgang til i journalistiske prosjekter som beskrevet ovenfor. Det er, etter vårt syn, ingen grunn til at man skulle være mer restriktiv her, enn når mediene gis utskrift fra ferske dommer, hvor det er delvis forbud mot offentlig gjengivelse.

c) Rettsboken

Det foreslås å gi allmennheten rett til innsyn i rettsbøkene i straffesaker, på linje med det som er regelen i sivile saker. Vi støtter dette forslaget, og kan ikke se at det er vesentlige argumenter som skulle tale mot dette.

d) Lyd- og bildeopptak med protokollformål

Det er et betydelig problem for Norge som rettsstat at vi ennå ikke har på plass et system for lyd- og bildeopptak med protokollformål i alle norske rettssaler. Tvert imot er det bare et fåtall som har fått dette på plass. Vi mener dette er en helt sentral rettsikkerhetsgaranti, fordi man i et system bygget på muntlighetsprinsippet og umiddelbarhetsprinsippet, da vil kunne ettergå hva som faktisk ble dokumentert i retten.

Dette materialet vil igjen kunne utgjøre en svært viktig kilde for de redaktørstyrte medier som ønsker å rette et kritisk blikk på avsagte dommer og kjennelser, og derigjennom også bedre

muligheten for å avdekke eventuelle feil i rettssystemet. Med dette som utgangspunkt mener vi det er grunnlag for å innføre en adgang til innsyn ut fra en noe annen systematikk enn hva utreder foreslår.

Vi mener utgangspunktet bør være at representanter for de redaktørstyrte mediene uten videre skal gis kopi av opptak, så sant det er snakk om rettsforhandlinger som har gått for åpne dører. Dersom det er snakk om et rettsmøte hvor hele eller deler av forhandlingene er ført for lukkede dører, så må det skje en vurdering etter den samme linje som når retten vurderer hvorvidt representanter for mediene skal få være til stede når dørene lukkes for allmennheten, eller i de tilfeller hvor det gis utskrift av dommer hvor det delvis er forbud mot offentlig gjengivelse. Det gir etter vår mening best harmonisering av reglene. Det er, slik vi ser det, vanskelig å forstå hvorfor det skulle være mer problematisk å gi ut et lyd- og bildeopptak fra en hovedforhandling som er avsluttet enn det å gi ut en dom fra samme sak, hvor deler av premissene ikke kan gjengis offentlig.

10. Saksbehandling og klage

Vi støtter kravet om at spørsmål om innsyn skal avgjøres «uten ugrunnet opphold», i tråd med det som er kravet ved dokumentinnsyn etter offentleglova. Vi har omfattende praksis for at innsynskrav i straffesaksdokumenter ofte tar svært lang tid å behandle. Uten å kunne vise til noen lovfestet krav om saksbehandlingstid er det vanskelig å argumenter overfor dem som skal behandles innsynskravet. Vi er også fornøyd med at det foreslås å stille krav til begrunnelse for avslag og at det lovfestes en klageadgang.

Vi mener derimot at kravet til identifisering av sakene er for strengt. Som også andre høringsinstanser har påpekt vil begjæringer fra mediene ofte komme i en innledende fase av saken, eller på bakgrunn av tips og innspill, og hvor den som jobber med saken ikke har saksnummer eller andre sikre identifikasjoner av saken å forholde seg til.

Vi støtter heller ikke forslaget i § 29h, tredje ledd om at krav om innsyn i et større antall saker kan avslås, med mindre det er grunnlag for merinnsyn. Vi mener det blir feil å knytte et eget unntak opp til «antall saker». Det må i så fall knyttes til hensynet til å begrense rettsvesenets arbeidsbyrde, noe Aarli selv nevner som ett av to formål under punkt 16.2.1. I mange tilfeller vil imidlertid ikke dette være noe stort problem. Saker som er digitalisert vil i mange tilfeller (bør som regel) lett kunne gjenfinnes, selv om antallet er stort.

Vi kan heller ikke støtte forslaget om at anmodninger om personsøk uten videre skal avslås. For mange journalistiske prosjekter er det av stor betydning å kunne kartlegge hvilke rettslige prosesser sentrale aktører har vært involvert i. Dette vanskeliggjøres unødige dersom det ikke skal være anledning til å søke på personer i rettsarkivene. Vi ber derfor om at det – i hvert fall for de redaktørstyrte mediene – ikke innføres en slik regel.

Vi går imot forslaget om at «parter og andre som blir særlig berørt av merinnsyn skal få anledning til å uttale seg.» Dette vil, erfaringsmessig, føre til omfattende tidsbruk og byråkratisering og i mange saker i realiteten sabotere hele merinnsynsmuligheten. Vi har da

heller ikke denne typen «uttalerett» på andre innsynsområder, for eksempel i forbindelse med innsyn i forvaltningens dokumenter med hjemmel i offentleglova.

11. Gjennomføring av innsyn

I utredningen foreslås det å fjerne de fysiske pressemappe og i stedet innføre digitale pressemapper, hvor dokumentene blir liggende i tre måneder.

Vi har ingenting imot at de fysiske pressemappe blir borte. Det forutsetter imidlertid at det blir obligatorisk for alle domstolene å sørge for at dokumenter blir publisert i de elektroniske pressemappe. Dagens praksis er i så måte svært varierende. Vi støtter ellers forslagene om å gjøre tilgangen til straffesaksdokumenter mest mulig selvbetjent.

Derimot kan vi ikke støtte forslaget om å åpne for aidentifisering av fornærmede og vitner. Vi viser her til vår argumentasjon under punkt 9 b). Medienes representanter mottar i mange sammenhenger opplysninger fra rettslige prosesser hvor det juridisk eller etisk ligger åpenbare begrensninger på muligheten for videre bruk, primært publisering, og har trening i å håndtere disse. Dette er imidlertid, etter vårt syn, redaksjonelle vurderinger som må gjøres individuelt, men da av redaktørene og ikke av domstolene. Vi nevner at de rettsavgjørelsene som dag settes i pressemappe ikke er gjenstand for noen slik aidentifisering. Så vidt vi vet finnes det knapt eksempler på at denne informasjonstilgangen har blitt utnyttet på en kritikkverdig måte av mediene, noe Aarli selv gjør et poeng av. I en rekke saker som omhandler lukkede dører og spørsmål om referatbegrensninger har domstolene vist til at de redaktørstyrte mediene er forpliktet på profesjonsetiske regler. Dessuten har det også, ved flere anledninger, vært understreket at domstolene skal være forsiktige med å blande seg inn i beslutninger som bør ligge til redaktørene. Desto underligere fremstår forslaget om aidentifisering. Dersom dette gjennomføres, vil det i realitetene gjøre medienes arbeidsvilkår klart dårligere.

Vi mener, i likhet med Norsk Journalistlag, at tidsperioden for hvor lenge avgjørelser bør være tilgjengelig på den lukkede siden bør utvides betydelig fra dagens regel om tre måneder. Det vil være en åpenbar fordel for dem som jobber med større journalistiske prosjekter.

12. Referatrett

I forslaget til ny § 29h, femte ledd heter det at «Det kan settes vilkår for bruk av opplysninger, herunder om å begrense retten til offentlig gjengivelse». Vi mener dette er en meget uheldig formulering, som i realiteten åpner for at domstolene setter seg i redaktørstolen. Det er uklart på hvilke vilkår slike begrensninger skal bestemmes, og det åpnes heller ikke for å kunne klage på beslutningen. I sum mener vi dette er helt uholdbart, og at dette punktet bør tas helt ut av paragrafen.

For øvrig er det vår oppfatning at reglene om fotografering og lyd- og bildeopptak fra rettsmøtene burde utformes med helt annet utgangspunkt enn dagens system. Det

prinsipielle utgangspunktet bør være at det som skjer i et åpent rettsmøte, uten referatbegrensninger også må kunne formidles fritt med ulike teknologier og på ulike plattformer. Unntak fra den frie formidlingsretten må lovfestes konkret og knyttes til nøyere angitte grunner og hensyn.

Vi er innforstått med at dette er krevende å få gjennomslag for, men vi minner om at dagens regler om opptaks- og fotoforbud kom som et resultat at det mange oppfattet som uverdige tilstander i retten, der tiltalte, i enkelte større saker, ble «fotfulgt», for ikke å si «forfulgt» av pressefotografer på vei inn og ut av rettsmøtene. Også i dag fotograferes tiltalte/domfelte, men så lenge bildene ikke publiseres bli det ikke reagert fra domstolenes side. Når Aarli i spesialmerknaden til forslaget til ny § 131 (utredningen side 253, høyre spalte) skriver at *«Forbudet mot fotografering i denne situasjonen skal motvirke at mistenkte eller domfelte må gjemme seg under ytterplagg for ikke å få personbilde gjengitt i pressen»*, så er det for så vidt riktig. Poenget med regelen var imidlertid ikke å hindre at det ble brukt bilder av mistenkte eller domfelte, men for å unngå «gjemmeleken» i forbindelse med rettsmøtet.

På denne bakgrunn er det åpenbart at vi ikke støtter en utvidelse av forbudet til også å gjelde sivile saker. I sivile tvister er det enda mindre grunn til å legge begrensninger på muligheten for å dokumentere det som skjer i forbindelse med et rettsmøte enn under straffesaker. Vi mener dette er å gå baklengs inn i en fremtid hvor det i stadig større grad vil bli gitt adgang til både å filme og strøme direkte fra ulike rettsmøter. Da bør ikke lovgiver og regelverket trekke i motsatt retning. Isolert sett er det selvfølgelig positivt at Aarli foreslår å fjerne kravet om «særlige grunner» for at retten skal kunne gi *tillatelse* til slike opptak. Det endrer altså ikke på det vi mener er en helt feilaktig tilnærming til de forventninger om formidling og dokumentasjon som vi ser stadig flere eksempler på.

I forlengelsen av dette reagerer vi også på at det foreslås å innføre en hjemmel for å nekte lydopptak til privat bruk. Aarli skriver videre på side 253 at «Bestemmelsen endrer tidligere rettstilstand der det ble antatt at domstoloven § 133 hjemlet et krav om slikt samtykke.» Det mener vi ikke er en korrekt beskrivelse av dagens rettstilstand. Vi mener § 133 kun kan brukes når noe «forstyrrer forhandlingene», slik det fremgår av lovteksten. Et lydopptak som ingen kan registrere skjer kan umulig oppfylle kravene i § 133. Det harmonerer heller ikke med Aarlis egen beskrivelse under punkt 18.4.4.3, hvor det heter «Lovgrunnlaget i domstoloven § 133 for å kreve samtykke for å gjøre private lydopptak er tynt.»

I utredningen vises det for øvrig ikke til noen konkrete skadevirkninger som følge av adgangen til å private opptak som ikke blir publisert. Tvert imot viser Aarli selv til at «Slike opptak kan sikre at rettsreferat blir mest mulig korrekt. Private opptak har også bidratt til å kunne dokumentere feil i saksbehandlingen som retten ikke selv har dokumentert.» Konklusjonen på dette mener vi må være at prinsippet om adgang til private lydopptak videreføres og at det kun kan gripes inn mot disse dersom de forstyrrer forhandlingene, jfr § 133.

Vi reagerer også på forslaget om å innføre hjemmel for å forby sanntidsreferat fra forhandlingene i et rettsmøte. Dette er et åpenbart inngrep i ytringsfriheten, og et særskilt inngrep i pressefriheten. Det heter i spesialmerknaden til forslaget til ny § 129 at

«Det kan være særlig praktisk å forby referat i sanntid fra en forklaring fra tiltalte eller et vitne der medtiltalte eller andre vitner skal avhøres like etterpå. Et forbud mot sanntidsreferat skal avhjelpe behov for bruk av lukkede dører for å hindre tilpasning av forklaringer.»

I tillegg til at dette har betydelige praktiske og prinsipielle følger for mediernes adgang til fritt å rapportere fra åpne rettsmøter, så kan vi ikke unnlate å påpeke at dette forslaget, i likhet med hele prinsippet om at vitner ikke skal vite hva som har foregått tidligere i saken, er en kamp mot vindmøller. For de som virkelig vil skaffe seg kunnskap om hva som skjer i en åpen rettsal er mulighetene mange, og helt umulige å fange opp med denne typen formalia. Dersom regelverket skal treffe det uttrykte formålet, må det helt andre virkemidler til, virkemidler som vil stride mot flere grunnleggende prinsipper. Vi håper at dette forslaget blir lagt til side.

13. Dokumentinnsyn i Grunnlovens § 100.

Vi støtter Norsk Journalistlags forslag om at dokumentoffentlighet i rettspleien bør tas inn i Grunnlovens § 100, og viser til deres begrunnelse.

Oslo, 2022-09-02

Med vennlig hilsen
for Norsk Redaktørforening

Reidun Kjelling Nybø
generalsekretær

Arne Jensen
seniorrådgiver